

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال چهارم، شماره سیزدهم، زمستان ۱۳۹۰

ص ۶۱-۷۶

بررسی تاثیر عوامل اجتماعی و اقتصادی بر تقاضای بیمه

عمر در ایران و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع

دکتر هدایت حسین‌زاده^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱/۲۴

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۳/۲/۳۱

چکیده

بیمه عمر در جهان کنونی، یکی از ابزارهای مهم اقتصادی بوده و استفاده‌های متعددی از آن به عمل می‌آید و مهم‌ترین نقش خود را در تأمین و تضمین آتیه خانواده‌ها ایفاء می‌کند. هم‌چنین بیمه‌های عمر به عنوان یکی از منابع سرمایه‌های عظیم بوده و نقش پس‌اندازی برجسته‌تری دارند. هدف این تحقیق، بررسی تاثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی (سطح درآمد سرانه، تورم، نرخ بهره، توسعه مالی، نسبت وابستگی پیر و جوان، تحصیلات و امید به زندگی) بر تقاضای بیمه عمر در ایران و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع طی دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۱ با استفاده از روش پنل دیتا می‌باشد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سطح درآمد سرانه، نرخ بهره، سطح توسعه مالی، تحصیلات و امید به زندگی از جمله مهم‌ترین عوامل موثر بر تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه می‌باشد. در این راستا، نسبت وابستگی جوان رابطه معکوسی با تقاضای بیمه عمر دارد.

واژگان کلیدی: بیمه عمر، عوامل اقتصادی و اجتماعی، روش پنل دیتا.

طبقه‌بندی JEL: G22, C23.

مقدمه

بیمه عمر مانند سایر بیمه‌ها، پاسخگوی تشویش و نگرانی خاطر افراد یک جامعه است. نگرانی بیمه‌گذار، ناشی از حوادث غیرمنتظره مثل از کار افتادگی و فوت است و یا از تغییر شرایط درآمدی و اقتصادی خانواده سرچشمه می‌گیرد. در این نوع بیمه، بیمه‌گذار می‌تواند بر حسب شرط دریافت مزایای بیمه‌نامه (حیات و یا فوت بیمه‌شده)، نحوه دریافت مزایا (یکجا یا به صورت مستمری)، زمان دریافت مزایا و نحوه

۱. استادیار گروه اقتصاد، دانشگاه پیام نور، صندوق پستی ۳۶۹۷-۱۹۲۹۵ تهران- ایران.

پرداخت حق بیمه، هر نوع بیمه‌نامه‌ای را که پاسخگوی نیازهایش باشد خریداری کند. بیمه عمر در جهان کنونی، یکی از ابزارهای مهم اقتصادی بوده و استفاده‌های متعددی از آن به عمل می‌آید.

بیان مسئله

با توجه به موضوعات نااطمینانی و ریسک و تهدید درآمد خانوارها و بنگاه‌ها بر اثر نااطمینانی نسبت به آینده، روی آوردن به صنعت بیمه هر روز شدت بیشتری پیدا می‌کند، به طوری که این صنعت علاوه بر تامین امنیت فعالیت‌های اقتصادی و کاهش نااطمینانی از طریق ارائه خدمات بیمه‌ای؛ نقش بسیار اساسی در تحرک و پویایی بازارهای مالی و تامین وجوه قابل سرمایه‌گذاری دارد. بیمه عمر یکی از خدمات مهم صنعت بیمه تلقی می‌شود و مهم‌ترین نقش خود را در تعیین و تضمین آتیه خانواده‌ها ایفا می‌نماید. امروزه مردم کشورهای توسعه یافته در پناه بیمه عمر به موقعیت مطلوبی از لحاظ خطرهای مرگ و میر سرپرست خانواده و مشکلات اقتصادی ناشی از آن، هم‌چنین مشکلات ناشی از پیری و کهولت افراد رسیده‌اند. در این کشورها بیمه عمر سهم زیادی از درآمد جامعه را به خود اختصاص داده است و با استفاده از منابع مالی عظیمی که حاصل می‌شود؛ خدمات متعددی به افراد جامعه ارائه می‌دهد. در کشورهای پیشرفته، شرکت‌های بیمه‌ای فعال در زمینه بیمه عمر، منابع عظیم مالی را در قسمت‌های سودآور اقتصادی سرمایه‌گذاری کرده و در مواردی حتی از سود آن نیز به بیمه‌گذاران اعطا می‌کنند. در برخی کشورهای در حال توسعه به دلیل حجم بالای سرمایه‌ها، این صنعت در دست دولت‌هاست و منافع آن به درآمد عمومی اضافه می‌شود (پژویان و دیگری، ۱۳۸۲: ۲).

بنا به گزارش شرکت بیمه اتکایی سوئیس (سیگما)^۱ در سال ۲۰۱۲ بیمه عمر نقش مهمی در اقتصاد بازی می‌کند. براساس گزارش فوق، در واقع ۳/۸ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی را بیمه عمر تشکیل می‌دهد. شرکت‌های بیمه عمر، سرمایه‌گذاران نهادی مهمی هستند که در حدود ۱۰ درصد از سرمایه‌گذاری‌های کل جهان را مدیریت می‌کنند.

تقاضا برای بیمه عمر تحت تاثیر عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی قرار می‌گیرد.

الف) عوامل اقتصادی: از جمله عوامل اقتصادی که بر تقاضای بیمه عمر تاثیر می‌گذارد عبارتند از: سطح درآمد سرانه، نرخ تورم، نرخ بهره واقعی، سطح توسعه مالی.

ب) عوامل اجتماعی: عوامل اجتماعی که بر بیمه عمر تاثیر دارند می‌توان به نسبت وابستگی افراد، سطح تحصیلات و امید به زندگی اشاره کرد.

بنابراین با توجه به مطالب فوق‌الذکر، هدف این تحقیق بررسی تاثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی بر تقاضای بیمه عمر در ایران و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع با روش پنل دیتا می‌باشد.

^۱ Sigma, Swiss Reinsurance Company

اهداف تحقیق

تعیین تاثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی بر تقاضای بیمه عمر در ایران و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع.

فرضیه تحقیق

عوامل اقتصادی و اجتماعی بر تقاضای بیمه عمر در ایران و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع تاثیر دارد.

سوال تحقیق

آیا عوامل اقتصادی و اجتماعی تاثیری بر تقاضای بیمه عمر در ایران و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع دارد؟

روش تحقیق

این مطالعه به لحاظ استفاده از نوع تحقیقات کاربردی بوده و به لحاظ روش تحقیق از نوع علی-تحلیلی می‌باشد بطوری که با استفاده از مبانی نظری مطرح شده، مدل مناسب معرفی و سپس با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی و نرم افزار Eviews به تحلیل داده‌ها پرداخته می‌شود.

روش گردآوری اطلاعات

در تحقیق حاضر، جهت تهیه طرح تحلیلی تحقیق و مبانی تئوریک اقتصادی موضوع از روش مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده است. همچنین برای گردآوری داده‌ها از منابع مختلفی از جمله؛ اطلاعات منتشره شرکت بیمه اتکایی سوئیس (سیگما)، اطلاعات بانک جهانی (WBI) و اطلاعات منتشره بیمه بین‌المللی به صورت سالانه استفاده می‌شود.

جامعه و نمونه آماری تحقیق

جامعه آماری مورد بررسی در این تحقیق کل کشورهای جهان می‌باشد و نمونه آماری مورد بررسی، ایران و منتخبی از کشورهای مستقل مشترک‌المنافع می‌باشد که داده‌های مورد نیاز برای متغیرهای مدل را طی دوره مورد بررسی دارا می‌باشند.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

برای بررسی تاثیر عوامل مختلف اقتصادی و اجتماعی بر تقاضای بیمه عمر بر مبنای مباحث تئوریک و ملاحظات تجربی؛ مدل معرفی شده به روش پنل دیتا تخمین زده می‌شود. بدین منظور در تجزیه و

تحلیل داده‌های سری زمانی از نرم افزار Eviews استفاده می‌شود. بنابراین مدل مورد بررسی در این تحقیق به صورت زیر می‌باشد:

$$LIP_{it} = \beta_0 + \beta_1 LIPC_{it} + \beta_2 INF_{it} + \beta_3 LRINR_{it} + \beta_4 LFD_{it} + \beta_5 LDRO_{it} + \beta_6 LDRY_{it} + \beta_7 LEDU_{it} + \beta_8 LLIFEX_{it} + \varepsilon_{it}$$

LIP = بیانگر لگاریتم حق بیمه عمر دریافتی سرانه به دلار آمریکا؛

LIPC = لگاریتم سطح درآمد سرانه؛

INF = نرخ تورم؛

LRINR = لگاریتم نرخ بهره واقعی؛

LFD = لگاریتم سطح توسعه مالی؛

LDRO = لگاریتم نسبت وابستگی پیر؛

LDRY = لگاریتم نسبت وابستگی جوان؛

LEDU = لگاریتم سطح تحصیلات؛

LLIFEX = لگاریتم امید به زندگی.

تعریف مفهومی و عملیاتی تمام متغیرهای تحقیق

LIP (تقاضای بیمه عمر): حق بیمه عمر دریافتی سرانه به دلار آمریکا که در این تحقیق به عنوان متغیر وابسته انتخاب شد و ارقام و اطلاعات آن از سیگما و کتاب بین‌المللی بیمه که هر ساله منتشر می‌شود بدست آمد. از آنجایی که میزان کل حق بیمه‌های دریافتی توسط صنعت بیمه در هر کشور از جمله شاخص‌ها و معیارهای مهمی است که بیانگر میزان رشد و توسعه صنعت بیمه است بنابراین؛ در این گونه پژوهش‌ها از حق بیمه عمر دریافتی سرانه به عنوان متغیر وابسته استفاده می‌شود.

IPC (سطح درآمد سرانه): سطح درآمد به طور قوی بر تقاضای بیمه عمر اثر می‌گذارد. هر چه سطح درآمد سرانه بیشتر می‌شود حق بیمه عمر هم بیشتر قابل پرداخت است. نکته دیگر آن که هر چه دستمزد پدر خانواده بیشتر باشد، بیمه عمر هم ضروری‌تر است تا بتواند خانواده را در مقابل مشکلات مرگ پدر خانواده حفظ کند (صحت، ۱۳۸۶: ۱۳).

INF (نرخ تورم): تورم در اقتصاد اصولاً ارزش بیمه عمر را کم می‌کند و آن را به خدمتی کم اهمیت تبدیل می‌کند و ارزش بیمه‌نامه را کمتر می‌نماید. هنگامی که قرارداد منعقد می‌شود همان مبلغی که قید می‌شود بعداً بیمه‌گر عیناً همان را می‌پردازد که در شرایطی که نرخ تورم بالاست سبب کاهش ارزش واقعی بیمه می‌گردد. بنابراین در این تحقیق از نرخ تورم که تعدیل‌کننده GDP است، استفاده می‌شود.

RINR (نرخ بهره واقعی): در میان انواع گوناگون بیمه، بیمه‌های عمر بدلیل دارا بودن خاصیت پس‌اندازی مورد توجه بیمه‌گذارانی قرار می‌گیرند که با دیدگاه سرمایه‌گذاری برای خرید بیمه‌نامه‌ها اقدام

می‌کنند. جنبه پس‌اندازی این نوع بیمه‌نامه‌ها به دلیل داشتن نرخ بهره‌ای است که برای محاسبات بیمه عمر و بازدهی آن مورد استفاده قرار می‌گیرد. عدم توجه و دقت در تعیین این نرخ می‌تواند زیان شرکت‌های بیمه‌ای را در پی داشته باشد. زیرا نرخ بهره بالاتر انواع پس‌اندازها سبب می‌شود که بیمه‌ها به عنوان یک ابزار مالی برای پس‌انداز، کمتر مورد توجه قرار گیرند (طالب‌نیا و دیگری، ۱۳۸۶: ۱).

FD (سطح توسعه مالی): بعنوان یک عامل تعیین‌کننده تقاضای بیمه عمر است. افزایش صدور بیمه‌نامه بعنوان سرمایه‌گذاری نهادی در بازار عمل می‌کند و به بهبود تخصیص سرمایه و تحریک فعالیت‌های سرمایه‌گذاری کمک می‌کند. اوترویل پیشنهاد می‌کند برای محاسبه و اندازه‌گیری توسعه مالی می‌توان نسبت شبه پول (M2-M1) به تعریف گسترده پول (M2) استفاده کرد که شاخصی برای گستردگی ساختار مالی است و در مورد کشورهای در حال توسعه معیار مناسبی است؛ زیرا بخش بانکی، بخش غالب در بازار مالی این کشورهاست (عزیزی، ۱۳۸۵: ۵).

DR (نسبت وابستگی افراد): طبق تعریف سازمان ملل این نرخ دو دسته است: ۱. نسبت وابستگی جوان که از نسبت افراد زیر ۱۵ ساله که کار نمی‌کنند به افراد بین ۱۵ تا ۶۴ ساله که جمعیت فعال به حساب می‌آیند به دست می‌آید ۲. نسبت وابستگی پیر که از نسبت افراد بالای ۶۴ ساله به افراد بین ۱۵ تا ۶۴ ساله به دست می‌آیند.

EDU (سطح تحصیل): به نظر می‌رسد سطح تحصیلات دارای اثر مثبتی بر تقاضای بیمه عمر داشته باشد. استدلال برای چنین بیانیه‌ای این است که وقتی سطح تحصیلات بالا می‌رود توانایی یک فرد برای درک اهمیت و مزایای پس‌انداز از طریق بیمه عمر و حفاظت از خطر مرگ و میر (ریسک‌گریزی افراد) افزایش می‌یابد (بک و دیگری، ۲۰۰۲: ۴).

LIFEX (امید به زندگی): هنگامی که احتمال مرگ و میر بالا می‌رود، خرید بیمه بالا عمر می‌رود. لذا، از آنجایی که امید به زندگی می‌تواند بر تقاضای بیمه عمر تاثیر داشته باشد، از این شاخص در این تحقیق استفاده می‌شود. در مدل فوق‌الذکر، تقاضای بیمه عمر متغیر وابسته و بقیه متغیرها، متغیرهای مستقل تحقیق هستند.

مبانی نظری تقاضا برای بیمه عمر

اکثر مطالعات نظری جدید در زمینه تقاضای بیمه عمر مطالعه یاری^۱ را به عنوان نقطه شروع کار خود قرار داده‌اند. تقاضای سرپرست خانواده برای بیمه عمر، به تعداد افراد خانواده بستگی دارد. لوئیس^۲، این ارتباط را، با توسعه ساختار نظری بیمه عمر، و یاری با در نظر گرفتن ترجیحات دیگر اعضای خانواده، مورد بررسی قرارداد. در این حالت، بیمه عمر، توسط افراد تحت تکفل شخص که در طول عمر

¹ Yaari

² Lewis

نیز با درآمد نامطمئن مواجه اند، تقاضا می‌شود. تقاضای آن‌ها برای بیمه عمر، براساس طول عمر سرپرست خانواده، بر پایه مدل چرخه زندگی استوار است که در آن به دلیل نا اطمینانی درباره طول عمر سرپرست خانواده، درآمد نیز نامطمئن است.

یاری، در مفهوم مدل چرخه زندگی با طول عمر نامطمئن، نشان می‌دهد که یک شخص مطلوب بودن انتظاری خود را با خرید بیمه عمر و دریافت مستمری سالانه، افزایش می‌دهد. روش لوئیس، به این دلیل متمایز است که او، تقاضای بیمه عمر را از دید وارثان مورد بحث قرار می‌دهد. به عبارت دیگر، بیمه عمر، به منظور حداکثر کردن مطلوبیت انتظاری وارثان، تقاضا می‌شود (مهرآرا و دیگری، ۱۳۸۴).

شروع مطالعات قبلی در زمینه تقاضای بیمه‌های عمر به بررسی یاری در سال ۱۹۶۵ باز می‌گردد که تقاضای بیمه عمر را در قالب الگوی مطلوبیت انتظاری مورد مطالعه قرار داد. بررسی‌های پیشین، اثر عوامل مختلف را بر تقاضای بیمه‌های عمر بررسی کرده‌اند. نتایج مطالعات نشان می‌دهد، بیمه‌های عمر برای جبران سرمایه انسانی از دست رفته یا تامین آینده مالی بازماندگان بعد از فوت سرپرست خانوار مورد تقاضای افراد قرار می‌گیرند. عواملی مانند سطح درآمد و میزان تحصیلات اثر مثبت و مستقیم بر روی خرید بیمه‌های عمر از سوی افراد دارند. بار تکفل نیز می‌تواند با خرید بیمه‌های عمر رابطه مستقیم داشته باشد. همچنین تقاضای بیمه‌های عمر از عواملی مانند تورم انتظاری به صورت منفی و معکوس اثر می‌پذیرد. به علاوه، تقاضای این نوع بیمه می‌تواند براساس سرمایه انسانی از دست رفته در هنگام فوت سرپرست خانوار باشد (پژویان و دیگری، ۱۳۸۲).

براساس تئوری درآمد دائمی فریدمن، الگوی مصرف فرد نه تنها از درآمد جاری بلکه از انتظارات درآمدی او هم تأثیر می‌گیرد. همچنین، افراد براساس انتظارات بلند مدت‌شان از جریان درآمد آتی خود، در مورد مصرف و پس‌انداز تصمیم می‌گیرند. افراد انتظار تغییرات درآمد جاری خود را دارند و مصرف آن‌ها نسبت ثابتی از درآمد ثابت انتظاری‌شان است. براساس تئوری درآمد دائمی، انتظار می‌رود که بعد از بازنشستگی، درآمد افراد کاهش یابد. بنابراین، مصرف کننده برای این‌که در طول زمان بازنشستگی، الگوی مصرف خود را ثابت نگه دارد، نیاز دارد تا قبل از زمان بازنشستگی پس‌انداز لازم را فراهم کند. بنابراین، مردم برای تامین مالی خود و افراد تحت سرپرستی‌شان در مقابل مشکلات مالی احتمالی، انگیزه لازم برای خرید بیمه عمر را دارند. منافع حاصل از بیمه عمر می‌تواند منبع مالی مناسبی برای ذی‌نفعان باشد. همچنین، در هنگام بازنشستگی برای افراد به عنوان یک منبع مالی کمکی عمل نماید.

درآمد دائمی براساس ارزش حال دارایی‌های فیزیکی مانند املاک، سهام و اوراق قرضه و همچنین عواید ناشی از سرمایه انسانی در شکل درآمد آتی به عنوان نتیجه حاصل از تحصیل و تجربه کاری اندازه‌گیری می‌شود. این اعتقاد وجود دارد که مصرف کننده بر اساس این دارایی‌ها می‌تواند برآوردی از درآمد انتظاریش در طول زندگی داشته باشد. پس می‌توان، پرداختی حاصل از خرید بیمه عمر را جایگزینی برای ارزش حال دستمزد سرمایه انسانی فرد برشمرد. به این معنا که در هنگام فوت سرپرست خانوار، پرداختی

یک‌جای بیمه عمر می‌تواند بیانگر ارزش سرمایه انسانی وی برای بازماندگان باشد. بنابراین، منطقی است فرض نماییم که مشخصه‌های سرمایه انسانی مانند تحصیلات و وضعیت اشتغال می‌توانند خرید بیمه عمر را تحت تاثیر قرار دهند (باصری و همکاران، ۱۳۹۰).

در خصوص تقاضای بیمه عمر تحقیقات متعددی صورت گرفته است ولی نظریه واحد و منحصر به فردی درباره‌ی تقاضای بیمه عمر که مورد اجماع همه محققان باشد وجود ندارد. اوترویل معتقد است تقریباً تمام مطالعات تئوریک درباره‌ی تقاضای بیمه عمر در چارچوب مطالعه‌ی یاری قرار دارد که در آن تقاضا برای بیمه عمر در فرآیند تخصیص طول عمر هر فرد در نظر گرفته می‌شود. از میان تحقیقات تجربی خارجی و داخلی انجام شده در این زمینه می‌توان به تحقیقات زیر اشاره کرد:

سابقه تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

کجوسوسکی (۲۰۱۲)، به بررسی عوامل موثر بر تقاضای بیمه عمر در ۱۴ کشور اروپای مرکزی و جنوب شرقی با استفاده از روش اثرات ثابت (مدل پنل دیتا) طی دوره ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۰ پرداخت. نتایج این تحقیقات نشان داد که تولید ناخالص داخلی سرانه، تورم، مخارج سلامت، سطح تحصیلات و نقش قانون قوی‌ترین پیش‌بینی برای استفاده از بیمه عمر است. نرخ بهره واقعی، کنترل فساد و اثربخشی دولت به نظر نمی‌رسد که خیلی اثرگذار بر تقاضای بیمه عمر در کشورهای اروپای مرکزی و جنوب شرقی باشد.

فی‌ین و همکاران (۲۰۱۱)، در مطالعه خود به بررسی عوامل تعیین‌کننده حق بیمه عمر و غیر عمر در ۹۰ کشور در حال توسعه و توسعه یافته طی دوره ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸ پرداختند. نتایج نشان داد که درآمد سرانه، تعداد جمعیت و ساختار جمعیتی، توزیع درآمد، سیستم بازنشستگی، مالکیت دولتی شرکت‌های بیمه، در دسترس بودن اعتبار خصوصی و مذهب بر بیمه عمر تاثیر دارد و بخش غیر عمر به وسیله این متغیرها و متغیرهای دیگر تحت تاثیر قرار می‌گیرد. هم‌چنین نتایج نشان می‌دهد که تعدادی از متغیرهای سیاستی نیز بر توسعه بیمه عمر تاثیر دارد.

لی و همکاران (۲۰۰۷)، به تجزیه و تحلیل عوامل موثر بر تقاضای بیمه عمر در ۳۰ کشور OECD طی دوره ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۰ پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داد که درآمد، سطح تحصیلات و درجه رقابت رابطه مثبتی با تقاضای بیمه عمر دارد. مخارج تامین اجتماعی، تورم، نرخ بهره واقعی تقاضا برای بیمه عمر را در کشورهای OECD کاهش می‌دهد.

هوانگ و گرین فورد (۲۰۰۵)، به بررسی تعیین‌کنندگان تقاضا برای بیمه عمر در کشورهای چین، هنگ کنگ و تایوان پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که درآمد، تحصیلات و توسعه اقتصادی عوامل موثر بر تقاضای بیمه عمر هستند. ساختار اجتماعی و سیاست‌ها تاثیر منفی بر تقاضای بیمه عمر دارند و امنیت اجتماعی و قیمت اثر معناداری بر تقاضای بیمه عمر ندارند.

بک و وب (۲۰۰۲)، در تحقیقی به بررسی این پرسش که چه چیزی باعث واریانس در تقاضای بیمه عمر در بین ۶۸ کشور طی دوره ۱۹۶۱ تا ۲۰۰۰ می‌شود، پرداختند. آن‌ها از چهار شاخص مختلف برای تقاضای بیمه عمر و ترکیب عوامل مختلف اقتصادی و جمعیتی و سازمانی در تحقیقات خود استفاده کردند. نتایج مطالعه آن‌ها نشان داد که در کشورهایی با سطح درآمد سرانه بالاتر، بخش بانکی توسعه یافته و تورم پایین‌تر (ثبات قیمت) باعث تقاضای بیشتر برای بیمه عمر می‌شود.

سابقه تحقیقات انجام شده در داخل کشور

باصری و همکاران (۱۳۹۰)، در پژوهشی براساس مشخصه‌های سرمایه انسانی، عوامل اجتماعی و عوامل روان‌شناختی، الگویی را برای تقاضای بیمه عمر ارائه کردند. به منظور انجام این پژوهش، اطلاعات مورد نیاز با نمونه‌گیری تصادفی در شهر تهران، در قالب پرسشنامه در سال ۱۳۸۹، جمع‌آوری گردید. یافته‌های پژوهش براساس الگوی دو مرحله‌ای نشان داد، احتمال خرید بیمه عمر در میان زنان بیشتر از مردان است. همچنین، وضعیت سلامتی افراد با تمایل به خرید بیمه عمر ارتباط منفی و معنی‌داری دارد. اما متغیرهای سرپرستی و شناخت بیمه عمر در تمایل به خرید بیمه عمر افراد تاثیر مثبتی داشته است. افزایش سن و وجود فرزند کمتر از ۱۸ سال موجب خرید بیمه عمر کمتری توسط افراد شده است. متغیرهای درآمد، امید به زندگی و انگیزه ترک ارث با سطح بیمه عمر خریداری شده رابطه مثبتی داشته است. سجادی و دیگری (۱۳۸۶)، با استفاده از روش OLS به بررسی رابطه میان متغیرهای کلان اقتصادی و تقاضا برای بیمه عمر در ایران پرداختند. اساسی‌ترین یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که تولید ناخالص داخلی و همچنین تورم پیش‌بینی شده، رابطه موثری با تقاضای بیمه عمر دارند. نتیجه جالب، رابطه مثبت تقاضا با نرخ بیمه است که متناقض به نظر می‌رسد. ضمن آن که متغیر امید به زندگی کاملاً موثر بر تقاضا و با ضریب مثبت ارزیابی شده است.

عزیزی (۱۳۸۵)، در مقاله‌ی خود به بررسی رابطه میان متغیرهای کلان اقتصادی و تقاضا برای بیمه عمر در ایران طی دوره زمانی ۱۳۸۳-۱۳۶۹ پرداخت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که نرخ سپرده‌های بلند مدت، قیمت بیمه، درآمد، بازده سهام بورس اوراق بهادار و امید به زندگی از جمله مهم‌ترین عوامل موثر بر تقاضا برای بیمه عمر در ایران می‌باشد. در این راستا قیمت بیمه رابطه معکوس قوی و مهمی با تقاضا برای بیمه عمر دارد.

مهرآرا و دیگری (۱۳۸۴)، در مطالعه‌ی خود، تابع تقاضای بیمه عمر را با استفاده از داده‌های سری زمانی ایران طی دوره ۱۳۸۲-۱۳۴۵، مبتنی بر رویکرد ARDL و همچنین داده‌های پنل برای کشورهای صادرکننده نفت با درآمد متوسط برای دوره ۲۰۰۲-۱۹۹۸ برآورد کردند. بر طبق نتایج این مطالعه، عمده‌ترین عوامل تعیین‌کننده تقاضای بیمه عمر در ایران، درآمد، میزان تحصیلات و بار تکفل‌اند. همچنین درآمد، احتمال مرگ سرپرست خانواده و تحصیلات، از مهم‌ترین عوامل موثر بر تقاضای بیمه‌های عمر

در کشورهای نفت خیز با درآمد متوسط می‌باشند. کشش‌های درآمدی تابع تقاضای بیمه عمر نشان می‌دهند که این محصول، در کشورهای نفت خیز با درآمد متوسط، لوکس و در ایران ضروری است. در واقع، افزایش درآمد، نقش اساسی تری در گسترش و تحولات بیمه‌های عمر در سایر کشورهای صادرکننده نفت نسبت به ایران داشته است.

پژویان و دیگری (۱۳۸۲)، در مقاله خود تابع تقاضای بیمه عمر در ایران را با استفاده از داده‌های سری زمانی طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۴۵ برآورد و سپس میزان تقاضای آن را با بهره‌گیری از الگوی VAR تا پایان سال ۱۳۸۳ پیش‌بینی کردند. این مطالعه نشان می‌دهد که مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده تقاضای بیمه عمر در ایران درآمد، میزان تحصیلات، بار تکفل و تورم انتظاری می‌باشد. طبق نتایج به دست آمده، کشش تقاضای بیمه عمر نسبت به درآمد و تورم انتظاری به ترتیب ۰/۴۱ درصد و ۰/۲۳ درصد است که کم کشش بودن تقاضای بیمه عمر نسبت به متغیرهای مذکور را نشان می‌دهد. همچنین کشش تقاضای بیمه عمر نسبت به بار تکفل و میزان تحصیلات به ترتیب ۱/۸۵ و ۷/۷۸ درصد محاسبه شده که حاکی از با کشش بودن تقاضا نسبت به متغیرهای فوق دلالت دارد.

آزمون پایایی متغیرها

آزمون پایایی عمدتاً به منظور جلوگیری از رگرسیون‌های کاذب انجام می‌گیرد. چنان‌چه سری زمانی ناپایا باشند، برآورد ضرایب به یک رگرسیون کاذب می‌انجامد. بنابراین پیش از برآورد مدل، لازم است پایایی تمام متغیرهای مورد استفاده در تخمین‌ها مورد آزمون قرار گیرد. برخلاف آنچه که در مورد داده‌های سری زمانی مرسوم است، در مورد داده‌های تابلویی نمی‌توان برای آزمون پایایی از آزمون‌های دیک‌فولر و دیک‌فولر تعمیم یافته بهره جست، بلکه لازم است به نحوی پایایی جمعی متغیرها آزمون شود. برای این منظور، از آزمون‌های ریشه واحد داده‌های ترکیبی استفاده می‌شود. لوین و لین نشان دادند که در داده‌های ترکیبی، استفاده از آزمون ریشه واحد برای ترکیب داده‌ها، دارای قدرت بیشتری نسبت به استفاده از آزمون ریشه واحد برای هر مقطع به صورت جداگانه است.

در این آزمون فرضیه صفر، مبنی بر وجود ریشه واحد و ناپایایی متغیرها می‌باشد. بررسی مقادیر آماره‌های محاسبه شده و احتمال پذیرش آن‌ها نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر ناپایایی متغیرها در سطح اطمینان ۹۹ درصد رد می‌شود. جدول شماره (۱) نتایج آزمون ریشه واحد جمعی لوین و لین را بر روی متغیرهای مورد استفاده در بررسی تاثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد. همان طوری که نتایج آزمون پایایی متغیرها نشان می‌دهد، تمام متغیرهای مورد استفاده در مدل در سطح و با عرض از مبدا و روند پایا می‌باشند. به عبارت دیگر، تمام متغیرها انباشته از مرتبه $I(0)$ هستند.

جدول شماره (۱): نتایج بررسی پایایی متغیرها با استفاده از آزمون لوین و لین

متغیرها	فرآیند آزمون	آماره لوین و لین	Prob	وضعیت پایایی
LIP	با عرض از مبدا و روند	-۶/۴۸	۰/۰۰۰۰	پایا
LIPC	با عرض از مبدا و روند	-۱/۸۵	۰/۰۳	پایا
INF	با عرض از مبدا و روند	-۸/۶۱	۰/۰۰۰۰	پایا
LRINR	با عرض از مبدا و روند	-۱۰/۴۰	۰/۰۰۰۰	پایا
LFD	با عرض از مبدا و روند	-۹/۱۷	۰/۰۰۰۰	پایا
LDRO	با عرض از مبدا و روند	-۲/۵۹	۰/۰۰۴	پایا
LDRY	با عرض از مبدا و روند	-۲۱/۵۶	۰/۰۰۰۰	پایا
LEDU	با عرض از مبدا و روند	-۷/۲۹	۰/۰۰۰۰	پایا
LLIFEX	با عرض از مبدا و روند	-۹/۸۴	۰/۰۰۰۰	پایا

منبع: محاسبات تحقیق

تخمین مدل به روش پنل دیتا

تجزیه و تحلیل پنل دیتا یکی از موضوع‌های جدید و کاربردی در اقتصاد سنجی می‌باشد، چرا که پنل دیتا یک محیط بسیار غنی از اطلاعات را برای گسترش دادن تکنیک‌های تخمین و نتایج تئوریک فراهم می‌آورد. در بسیاری از موارد محققین می‌توانند از پنل دیتا برای مواردی که مسائل را نمی‌توان فقط به صورت سری زمانی یا فقط به صورت مقطعی بررسی کرد، استفاده می‌کنند.

مزیت استفاده از این روش در افزایش قدرت آماری ضرایب نسبت به استفاده از تجزیه و تحلیل مجزای داده‌های آماری به صورت سری زمانی یا مقطعی است. در این روش با در نظر گرفتن تغییرات متغیرها در هر مقطع و در هر زمان به صورت مشترک، از تمامی داده‌های در دسترس استفاده می‌شود و بنابراین خطای مشاهدات کمتر می‌شود. هر چند در تجزیه و تحلیل داده‌های آماری مقطعی دامنه‌ی آمار گسترده‌تر است، اما در روش بررسی داده‌های ترکیبی، از اطلاعات به مراتب بیشتری، استفاده می‌شود. بنابراین، با افزایش دامنه‌ی آمار و اطلاعات، درجه‌ی آزادی افزایش می‌یابد و برآوردهای صورت گرفته درباره‌ی جامعه آماری، برآوردها به مراتب کاراتر خواهد بود. از دیگر مزیت‌های کاربرد داده‌های ترکیبی، حل مشکل تورش برآوردهای معادلات مقطعی است. تورش معادلات مقطعی بدلیل لحاظ نکردن بسیاری از متغیرهای توضیح دهنده‌ی مدل و خطای اندازه‌گیری متغیرها پدیدار می‌شود. استفاده از این روش به دلیل افزایش درجه‌ی آزادی و بررسی متغیرها در طول زمان، می‌تواند تورش معادلات را کاهش دهد. همچنین، با استفاده از روش داده‌های ترکیبی، پویایی متغیرها در طول زمان قابل برآورد است، در حالی که در مطالعات مقطعی به دلیل لحاظ نکردن زمان در برآوردها، این امر میسر نیست.

بنابراین مدل معرفی شده در این مقاله، با استفاده از روش پنل دیتا طی دوره ۲۰۰۹-۲۰۱۱ تخمین زده می‌شود. بدین منظور ابتدا برای تعیین وجود (عدم وجود) عرض از مبدا جداگانه برای هر یک از

کشورها از آزمون F استفاده می‌شود. با توجه به اینکه prob این آزمون کمتر از ۰/۰۱ است، لذا با سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد فرضیه صفر آزمون مبنی بر استفاده از روش حداقل مربعات معمولی رد می‌شود و در نتیجه رگرسیون مقید (روش حداقل مربعات معمولی) دارای اعتبار نمی‌باشد و باید عرض از مبداهای مختلفی (روش اثرات ثابت یا تصادفی) را در مدل لحاظ نمود. سپس برای تعیین استفاده از مدل اثر ثابت در مقابل مدل اثر تصادفی، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. به عبارتی دیگر، رایج ترین آزمون برای تعیین نوع مدل داده‌های ترکیبی، آزمون هاسمن است. آزمون هاسمن بر پایه‌ی وجود یا عدم وجود ارتباط بین خطای رگرسیون تخمین زده شده و متغیرهای مستقل مدل شکل گرفته است. اگر چنین ارتباطی وجود داشته باشد، مدل اثر تصادفی و اگر این ارتباط وجود نداشته باشد، مدل اثر ثابت کاربرد خواهد داشت. فرضیه H_0 نشان دهنده‌ی عدم ارتباط متغیرهای مستقل و خطای تخمین و فرضیه H_1 نشان دهنده‌ی وجود ارتباط است. بر طبق نتیجه آزمون هاسمن، فرض صفر مبتنی بر استفاده از روش اثرات تصادفی رد شده است. لذا روش اثرات ثابت برای تخمین مدل تایید شده که نتایج مربوط به آزمون F و هاسمن در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول شماره (۲): نتایج آزمون F و هاسمن

آزمون ها	آماره ها	prob
آزمون F	۱۴۱۷/۹	۰/۰۰۰۰
آزمون هاسمن	۲۲/۴	۰/۰۰۴۱

منبع: محاسبات تحقیق

جدول شماره (۳) نتایج نهایی مربوط به تخمین مدل به روش پنل دیتا با اثرات ثابت را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۳): نتایج حاصل از بررسی تاثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی

بر تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه به روش پنل دیتا

متغیرها	ضرایب	انحراف معیار	آماره t
C	°-۱۶/۱۸	۳/۱۳	-۵/۱۶
LIPC	° ۰/۴۹	۰/۰۵	۸/۴۴
LRINR	*** ۰/۰۱۴	۰/۰۰۸	۱/۷۱
LFD	° ۰/۰۴۳	۰/۰۱۰	۳/۹۵
INF	° ۰/۰۱۶	۰/۰۰۱	۹/۲۷
LDRO	° ۱/۶۲	۰/۲۴۲	۶/۶۷
LDRY	° -۲/۵	۰/۱۸۹	-۱۳/۱۸
LEDU	° ۰/۷۰۱	۰/۱۴۷	۴/۷۵
LLIFEX	° ۵/۰۶	۰/۸۴۶	۵/۹۸
R ²	۰/۹۹		
D. W	۱/۴۶		

منبع: محاسبات تحقیق

* معناداری در سطح ۹۹ درصد و *** معناداری در سطح ۹۵ درصد را نشان می‌دهد. همان‌گونه که نتایج تخمین نشان می‌دهد، سطح درآمد سرانه به طور قوی بر تقاضای بیمه عمر اثر می‌گذارد. به این معنا که برای مردم، بیمه عمر با افزایش درآمد امکان‌پذیر می‌شود. یافته‌های اکثر مطالعات انجام شده در این زمینه همگی بر تاثیر مثبت درآمد بر تقاضای بیمه عمر تاکید دارند. بنابراین بین سطح درآمد و تقاضای بیمه عمر رابطه مستقیمی وجود دارد. از دیگر متغیرهای اقتصادی تاثیرگذار بر تقاضای بیمه عمر، نرخ بهره واقعی است. یافته‌های به دست آمده از رابطه میان نرخ بهره و تقاضای بیمه عمر بسیار متفاوت است و برخی اختلاف نظر بر سر اثرات آن بر خرید بیمه عمر وجود دارد. طبق نتایج تخمین، تاثیر نرخ بهره واقعی بر تقاضای بیمه عمر مثبت بوده و از لحاظ آماری در سطح ۹۰ درصد معنادار است. ضریب این متغیر نسبت به بقیه متغیرها اندک بوده است.

سطح توسعه مالی به عنوان یک عامل تعیین کننده تقاضای بیمه عمر است و اکثر تحقیقات انجام شده در این زمینه، به یک رابطه مثبت بین توسعه مالی و تقاضای بیمه عمر رسیده‌اند. طبق نتایج تخمین، سطح توسعه مالی در کشورهای مورد مطالعه نیز تاثیر مثبت و معناداری بر تقاضای بیمه عمر در طی دوره مورد بررسی داشته است. از دیگر متغیرهای اقتصادی تاثیرگذار بر تقاضای بیمه عمر، نرخ تورم است. در مطالعات گذشته، تاثیر منفی تورم بر تقاضای بیمه عمر به چشم می‌خورد. در این مطالعه، برخلاف انتظار، تورم تاثیر مثبتی بر تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه داشته است. شاید علت این امر، ارزش بالای بیمه عمر و آینده‌نگری و بی‌توجهی مردم به پدیده تورم در کشورهای مورد مطالعه باشد.

از متغیرهای اجتماعی در نظر گرفته شده، نسبت وابستگی افراد می‌باشد. در مطالعات مقطعی بین کشورها، تاثیرهای مختلفی از نسبت وابستگی افراد بر تقاضای بیمه عمر به چشم می‌خورد و این اثر مبهم است. طبق نتایج تخمین نسبت وابستگی پیر، مثبت و معنادار و نسبت وابستگی جوان تاثیر منفی و معنادار بر تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه داشته است که دقیقاً این نتیجه با نتایج مطالعه کجوسوسکی (۲۰۱۲) سازگار است. می‌توان اظهار کرد که در نتیجه‌ی افزایش تعداد افراد تحت تکفل تأمین نیازهای تمام افراد خانواده دشوارتر شده، ضرورت زیادی برای خرید بیمه عمر احساس نمی‌شود. با افزایش تعداد فرزندان، سرپرست خانواده بیشتر به فکر تأمین نیازهای مصرفی و ضروری روزمره آن‌ها بوده و بیمه‌ی عمر برای آن‌ها به عنوان یک کالای لوکس تلقی می‌گردد.

به نظر می‌رسد سطح تحصیلات اثر مثبتی بر تقاضای بیمه عمر داشته باشد. علاوه بر این تحصیلات بالای افراد، آن‌ها را با انواعی از ریسک آشنا کرده و تقاضای خود را برای بیمه عمر افزایش می‌دهند. در اکثر مطالعات انجام شده، تاثیر مثبت تحصیلات بر تقاضای بیمه عمر تایید شده است. طبق نتایج تخمین، تحصیلات تاثیر مثبت و معناداری بر تقاضای بیمه عمر دارد. دیگر متغیر اجتماعی در نظر گرفته شده، امید به زندگی است. رابطه امید به زندگی و تقاضای بیمه عمر در مطالعات قبلی، مبهم است. طبق

نتایج تخمین، رابطه مثبت و معناداری بین امید به زندگی و تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه وجود دارد که این نتیجه با نتایج مطالعات اخیر از جمله وارد و زوربروگ (۲۰۰۰)، لیم و هابرم (۲۰۰۳)، لی و همکاران (۲۰۰۷)، سن (۲۰۰۸)، فی یو و همکاران (۲۰۱۱) سازگار است.

نتیجه‌گیری

بیمه عمر از شاخه‌های مهم و مطرح در صنعت بیمه است. رشد و توسعه در این زمینه می‌تواند سهم بسزایی در عملکرد و سازماندهی شرکت‌های بیمه و همچنین بهبود و رشد وضعیت اقتصادی کشور داشته باشد. بیمه‌های عمر همانند سایر بیمه‌ها، پاسخگوی تشویش و نگرانی خاطر افراد یک جامعه است که دارای دو ویژگی عمده می‌باشد. نخست آن که فقط به پیشامدهای مستقیم مربوط به سرنوشت انسان ارتباط می‌یابد و دوم آن که پیشامدهای موردنظر تنها جنبه خسارتی ندارند زیرا با زنده ماندن بیمه شده در پایان مدت معین نیز تعهد بیمه‌گر جاری است. بنابراین بیمه‌های عمر بر خلاف بیمه‌های اموال و مسئولیت، پیرو اصل غرامت نمی‌باشند و موضوع این بیمه‌ها ارائه تامین به اشخاص علاقه‌مند در برابر هزینه‌های احتمالی یا بار مالی ناشی از وقوع یک ریسک فردی مشخص است. این بار مالی به صورت مقطوع، دارای عدم قابلیت ترمیم و جبران و عدم باز یافت از مسئول حادثه است. به عبارت دیگر، بیمه عمر قراردادی است که به موجب آن بیمه‌گر در مقابل دریافت حق بیمه، متعهد می‌شود که در صورت فوت بیمه شده یا در صورت زنده ماندن وی در موعد مقرر در قرارداد، سرمایه تعهد شده در بیمه‌نامه را به بیمه‌گذار، بیمه شده و یا استفاده کننده معین از سوی او بپردازد.

تقاضا برای بیمه عمر تحت تاثیر عوامل مختلف اقتصادی و اجتماعی قرار می‌گیرد. با توجه به ادبیات موضوع و تحقیقات گذشته یک سری متغیرهای اقتصادی و اجتماعی گزینش شدند. از جمله عوامل اقتصادی که بر تقاضای بیمه عمر تاثیر می‌گذارند عبارتند از: سطح درآمد سرانه، نرخ تورم، نرخ بهره واقعی و سطح توسعه مالی.

هدف تحقیق حاضر، بررسی تاثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی مذکور بر تقاضای بیمه عمر در ایران و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع در طی دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۱ بوده است. بدین منظور، ابتدا به بررسی پایایی متغیرها با استفاده از آزمون ریشه واحد جمعی لوین و لین پرداخته شد. سپس با استفاده از روش پنل دیتا، مدل مورد نظر تخمین زده شد.

نتایج تخمین به روش پنل دیتا نشان می‌دهد که سطح درآمد سرانه به طور قوی بر تقاضای بیمه عمر اثر می‌گذارد. به این معنا که برای مردم، بیمه عمر با افزایش درآمد امکان پذیر می‌شود. از دیگر متغیرهای اقتصادی تاثیرگذار بر تقاضای بیمه عمر، نرخ بهره واقعی است. یافته‌های به دست آمده از رابطه میان نرخ بهره و تقاضای بیمه عمر بسیار متفاوت است و برخی اختلاف نظر بر سر اثرات آن بر

خرید بیمه عمر وجود دارد. طبق نتایج تخمین، تاثیر نرخ بهره واقعی بر تقاضای بیمه عمر مثبت بوده و از لحاظ آماری در سطح ۹۰ درصد معنادار است. ضریب این متغیر نسبت به بقیه متغیرها اندک بوده است. بر اساس نتایج تخمین، سطح توسعه مالی در کشورهای مورد مطالعه نیز تاثیر مثبت و معناداری بر تقاضای بیمه عمر در طی دوره مورد بررسی داشته است. از دیگر متغیرهای اقتصادی تاثیرگذار بر تقاضای بیمه عمر، نرخ تورم است. در مطالعات گذشته، تاثیر منفی تورم بر تقاضای بیمه عمر به چشم می‌خورد. از متغیرهای اجتماعی در نظر گرفته شده، نسبت وابستگی افراد می‌باشد. در مطالعات مقطعی بین کشورها، تاثیرهای مختلفی از نسبت وابستگی افراد بر تقاضای بیمه عمر به چشم می‌خورد و این اثر مبهم است. طبق نتایج تخمین نسبت وابستگی پیر، مثبت و معنادار و نسبت وابستگی جوان تاثیر منفی و معنادار بر تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه داشته است که دقیقاً این نتیجه با نتایج مطالعه قبلی سازگار است.

همچنین نتایج تخمین مدل نشان می‌دهد که تحصیلات تاثیر مثبت و معناداری بر تقاضای بیمه عمر دارد. دیگر متغیر اجتماعی در نظر گرفته شده، امید به زندگی است. رابطه امید به زندگی و تقاضای بیمه عمر در مطالعات قبلی؛ مبهم است. طبق نتایج تخمین، رابطه مثبت و معناداری بین امید به زندگی و تقاضای بیمه عمر در کشورهای مورد مطالعه وجود دارد.

راهکارهای توسعه بیمه‌های عمر

با توجه به نتایج تخمین، راهکارهای سیاست‌گذاری زیر توصیه می‌شود:

(۱) از آنجایی که سطح درآمد سرانه به طور قوی بر تقاضای بیمه عمر اثر می‌گذارد، بنابراین تغییر فرهنگ به نفع اختصاص بخشی از درآمد خانوارها به خرید بیمه عمر ضروری به نظر می‌رسد. این امر باید به صورت اصولی و برای بلند مدت و به طور مستمر صورت گیرد تا آحاد ملت، افرادی محتاط، ریسک‌گریز و آینده‌نگر باشند. ضمناً آموزش خانواده باید به نحوی باشد که والدین برای پس از مرگ خود هم در جهت تأمین رفاه فرزندان خویش برنامه‌ریزی نمایند.

(۲) از آنجایی که تحصیلات بالای افراد، آن‌ها را با انواعی از ریسک آشنا کرده و تقاضای خود را برای بیمه عمر افزایش می‌دهند و نیز رابطه مثبت میان تحصیلات و تقاضای بیمه عمر، بیانگر آن است که توجه به آموزش و تحصیلات می‌تواند کاربرد مهمی در سیاست‌گذاری‌ها و تدوین استراتژی صنعت بیمه داشته باشد. بنابراین، اطلاع رسانی در مورد بیمه‌های عمر و آشنایی با شیوه‌های پس‌انداز از طریق این بیمه‌ها و آگاهی دادن به مردم در مورد خطر فوت سرپرست خانواده و عدم تأمین خانواده و یا ایام کهولت و پیری و ناتوانی از طریق رسانه‌های گروهی، مجلات، نشریات و یا آموزش‌های درون سازمان‌ها و موسسه‌ها به کارمندان و کارگران ضروری به نظر می‌رسد.

۳) از آنجایی که سطح توسعه مالی به عنوان یک عامل تعیین کننده تقاضای بیمه عمر است و با توجه به عدم محدودیت بانکها و موسسات مالی و اعتباری در سرمایه‌گذاری و تبلیغات و همچنین اعتماد بالاتر افراد به نظام بانکی در خرید بیمه‌نامه و گسترش فیزیکی و دسترسی بالای بیمه‌شدگان به سیستم مذکور می‌توان با کاهش هزینه کارمزد و تبلیغات و توسعه بیمه‌نامه‌های عمر طراحی شده برای فروش در نظام بانکی، بیمه‌نامه‌های ارزان‌تری را به مردم عرضه نمود. ضمناً بیمه‌گران بازرگانی می‌توانند به عنوان بیمه-گران اتکایی در این زمینه نیز فعالیت نمایند.

۴) رفع محدودیت سنی برای بهره‌مندی از مزایای پوشش بیمه‌های عمر؛ در حال حاضر افراد بین ۱۵ تا ۶۵ ساله می‌توانند از این پوشش‌ها بهره‌گیرند که پیشنهاد می‌شود این محدوده سنی بین ۱ تا ۸۵ سالگی گسترش یابد.

۵) از آنجایی که بیمه‌های غیر عمر بیشتر در کاهش عدم اطمینان از آینده و ریسک‌پذیری افراد موثر است و بیمه‌های عمر نقش پس‌اندازی برجسته‌تری دارند، بنابراین شرکت‌های بیمه با فروش بیمه‌های عمر و پس‌انداز به منابع مالی فراوانی دست می‌یابند که با سرمایه‌گذاری در پروژه‌های پربازده می‌توانند سود فراوانی کسب کنند. مشارکت دادن بیمه‌گذاران در منافع حاصل از سرمایه‌گذاری، انگیزه موثری در جهت جلب رضایت مردم است به ویژه آن که بسیاری از افراد نمی‌دانند نقدینگی خود را در چه مواردی سرمایه‌گذاری کنند.

منابع

- باصری، ب.؛ و همکاران. (۱۳۹۰). عوامل موثر بر خرید بیمه عمر (مطالعه موردی شهر تهران). *پژوهشنامه بیمه*. سال بیست و ششم، شماره ۱، صفحات ۲۹-۱.
- پژویان، ج.؛ و دیگری. (۱۳۸۲). تخمین تابع تقاضای بیمه عمر و پیش‌بینی آن. *فصلنامه صنعت بیمه*. سال هیجدهم، شماره ۱، صفحات ۲۸-۵.
- سجادی، س. ج.؛ و دیگری. (۱۳۸۶). بررسی تاثیر متغیرهای کلان اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر تقاضای بیمه عمر. *فصلنامه صنعت بیمه*. سال بیست و دوم، شماره ۲، صفحات ۲۸-۳.
- صحت، س. (۱۳۸۶). *تاثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر بازار بیمه عمر*. همایش ملی بیمه.
- طالب‌نیا، ق. و دیگری. (۱۳۸۶). بررسی تاثیرات تغییر نرخ سود بانکی بر بازدهی بیمه‌های عمر در صنعت بیمه ایران. *فصلنامه صنعت بیمه*. سال بیست و دوم، شماره ۲، صفحات ۱۲۱-۱۰۵.
- عزیزی، ف. (۱۳۸۵). رابطه میان متغیرهای کلان اقتصادی و تقاضا برای بیمه عمر در ایران (۱۳۸۳-۱۳۶۹). *فصلنامه مدرس علوم انسانی*. دوره ۱۰، شماره ۴، صفحات ۱۴۹-۱۳۵.
- مهرآرا، م.؛ و دیگری. ۱۳۸۴. تقاضا برای بیمه عمر در ایران و کشورهای صادر کننده نفت. *مجله تحقیقات اقتصادی*. شماره ۷۴، صفحات ۸۱-۵۷.

Beck, T., and other. (2003). **Economic, demographic, and institutional determinants of life insurance consumption across countries**. *World Bank Economic Review*, 17(1): 51- 88.

- Feyen, E., and others. (2011). **What Drives the Development of the Insurance Sector**. Policy Research Working Paper no 5572, World Bank, Washington.
- Hwang, T. and others. (2005). **A Cross-Section Analysis of The Determinants of Life Insurance Consumption in Mainland China, Hongkong and Taiwan**. Journal of Risk Management and Insurance Review, 8 (1): 103-125.
- Kjosevski, J. (2012). **The Determinants of Life Insurance Demand In Central and Southeastern Europe**. International journal of Economics and Finance, 4 (3): 237-247.
- Lee, C. C. and others. (2011). **How Does the Development of the Life Insurance Market Affect Economic Growth?. Some International Evidence**. Journal of International Development, Forthcoming.
- Lee, S.J., and other. (2010). **Determinants of Household Demand for Insurance: The Case of Korea**. Geneva Papers on Risk and Insurance, 35: S82-S91.
- Sigma. (2012). **World Insurance in 2012**. Swiss Reinsurance Company Economic Research & Consulting, Zurich.
- Yaari, M. (1964). **On the Consumer's Lifetime Allocation Process**. International Economic Review, 5 (3): 304-317.
- Yaari, M. (1965). **Uncertain Lifetime, Life Insurance and the Theory of the Consumer**. Review of Economic Studies, 32 (2): 137-150.